

VILNIUS UNIVERSITY
LITHUANIAN SOCIAL RESEARCH CENTRE

AGNĖ TONKŪNAITĖ-THIEMANN

**PROFILES OF SOCIAL INEQUALITY IN EASTERN AND CENTRAL
EUROPEAN COUNTRIES**

Summary of Doctoral dissertation
Social Sciences, Sociology (05 S)

Vilnius, 2013

Dissertation was prepared at Vilnius University, 2007 – 2012.

Dissertation supervisor:

Prof. dr. Arūnas Poviliūnas (Vilnius University, Social Sciences, Sociology - 05 S)

Dissertation consultant:

Prof. dr. Jochen Roose (Free University of Berlin, Social Sciences, Sociology - 05 S)

The dissertation will be defended at the Council of Sociology Science of Vilnius University:

Chairman:

Prof. dr. Laimutė Žalimienė (Vilnius University, Social sciences, Sociology – 05S)

Members:

Prof. dr. Romas Lazutka (Vilnius University, Social sciences, Sociology – 05S)

Prof. dr. Vylius Leonavičius (Vytautas Magnus University, Social sciences, Sociology – 05S)

Prof. dr. Arvydas Guogis (Mykolas Romeris University, Social sciences, Economics – 04S)

Doc. dr. Rūta Žiliukaitė (Vilnius University, Social sciences, Sociology – 05S)

Opponents:

Doc. dr. Daiva Skučienė (Vilnius University, Social sciences, Sociology – 05S)

Doc. dr. Eglė Butkevičienė (Kaunas University of Technology, Social sciences, Sociology – 05S)

The public defense of the dissertation will be held at 2 p.m. on 5th of April 2013 at the public session of the Council of Sociology Science of Vilnius University in the conference hall (room No 201) of the Faculty of Philosophy of Vilnius University.

Address: Universiteto st. 9/1, 01513, Vilnius, Lithuania.

Tel.: +370 5 2667606, Fax. +370 5 2667600, e-mail: fsf@fsf.vu.lt.

Summary of the dissertation was submitted on 1st of March 2013.

Dissertation is available at the libraries of Vilnius University and Lithuanian Centre for Social Research.

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS

AGNĖ TONKŪNAITĖ-THIEMANN

**SOCIALINĖS NELYGYBĖS PROFILIAI RYTŲ IR VIDURIO EUROPOS
VALSTYBĖSE**

Daktaro disertacijos santrauka

Socialiniai mokslai, sociologija (05 S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2007-2012 m. Vilniaus Universitete.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Arūnas Poviliūnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Konsultantas:

Prof. dr. Jochen Roose (Laisvasis Berlyno Universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto sociologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Laimutė Žalimienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Nariai:

Prof. dr. Romas Lazutka (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Prof. dr. Vylius Leonavičius (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Prof. dr. Arvydas Guogis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S)

Doc. dr. Rūta Žiliukaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Oponentai:

Doc. dr. Daiva Skučienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S)

Doc. dr. Eglė Butkevičienė (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05S).

Disertacija bus ginama viešame Vilniaus universiteto sociologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2013 m. balandžio 5 d. 14 val. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto konferencijų salėje (201 a).

Adresas: Universiteto g. 9/1, 01513, Vilnius, Lietuva

Tel.: +370 5 2667606, fax. +370 5 2667600, el. paštas fsf@fsf.vu.lt.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. kovo mėn. 1 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto ir Lietuvos socialinių tyrimų centro bibliotekose.

INTRODUCTION

Social inequality is observed in all historical periods and societies. Social inequality is a wide and multidimensional concept with different aspects emphasised by various authors defining it – unequal distribution of resources in the society, differences of social position and distribution of powers. By combining all aspects reflecting social inequality we can define it as a limited long-term structured possibility to use resources and restricted access to social position related with unequal power or influence and resulting permanent restriction of the opportunities of life (or vice versa, regular advantages of life opportunities created by long-term and structured access to certain resources (goods) and social position related with power and influence) (Kreckel 2004: 17; Rössel 2009: 37-52; Mau and Verwiebe 2009: 176-178; Hradil 1987: 128). To sum up, social inequality can be perceived as a “set” of different inequalities embracing income, welfare, labour marker (segmentation by gender, ethnic group, etc.), welfare status, available skills and knowledge, health, housing) (Eurequal 2007).

Social inequality research as a rule is based on the analysis of social structure and is aimed at finding out why systemic differences exist in the society between social groups (for example, differences in power, material values, rights, duties, privileges, prestige), whether these differences predetermine (can predetermine) the formation of inequality in the target society and why factors predetermining the differences exist in a given society. The phenomenon of social inequality is investigated by various scientists from different angles: functionalists support the need for stratification and at the same time – for social inequality in the society emphasising different skills and efforts of the individual (e.g., E. Durkheim, T. Parsons, J., H. Goldthorpe, K. Hope, Davis and Moore, Mayntz, Solga et al.); Marxists and Neo-Marxists explain social stratification from the point of view of economy, i.e. existence of classes and capital of different power (e.g., K. Marx and F. Engels, E. O. Wright, P. Bourdieu); Weber relies not only on economic conditions of the existence of classes, but also on the perception of culture, values, policy and lifestyle (M. Weber, R. Kreckel, F. Parkin, J.H. Goldhorpe and other authors) (Nesbit 2006). Social inequality phenomenon is also analysed using the concepts of social environment, position and style of life (e.g., S. Hradil, M. Vester) as

well as life path theories (e.g., M. Kohli, K. L. Mayer, W. Müller, H. Krüger) (Solga et al. 2009).

Another group of social inequality research is related with public opinion, i.e. perception of society and interpretation and assessment of processes taking place in it by members of society. Characteristics of society, such as structure of classes or distribution of powers also affect the individual level – creating different life opportunities and formulating different interpretations of social conditions. Perception of justice, distribution of the existing and fair remuneration, power and inequality is a result of previous and present struggle between powers (Svallfors 1993b: 87). Empirical research raises the question how individuals understand and explain social inequality existing in the society – whether positioning in the market is fair and perceived as rewards for powers and talent; or unfair and construed as a result of exploitation and oppression. These social investigations are aimed at finding out the differences in public opinion about the investigated phenomenon among social groups or different countries. Scientists investigating perception of social inequality and its assessment in the society (e.g., Svallfors 1993a, 1993b; Arts and Gelissen 2001, Gelissen 2008, 2000; Blekesaune and Quadagno 2003; Blekesaune 2007; Breznau 2010, Dallinger 2010; Jaeger 2006a, 2006b, 2009; Jacoby 2006, Jakobsen 2011, et al.) are looking for explanations what factors affect public opinion about social inequality, role of the state in reallocation of resources and responsibility of the state in cases of social risks. These factors affecting public opinion can be divided into two levels: individual, when opinion about social inequality is predetermined by self-interest based on benefits and by social position of the individual which is defined in terms of social and demographic characteristics as well as the individual's values as well as political and ideological beliefs. Such factors as collective interest, economic and political context and welfare state regimes can be attributed to macro level. Consequently, public opinion surveys can help to understand how residents of the country assess social inequality and its type (and compare results of several countries), and results of such surveys become relevant for the social policy pursued by the country when residents see excessive social inequality and associate this with the functioning of market and democratic institutions in the country. In other words, actually existing social inequality can be less significant for market and demography

than residents' opinion that inequality in the country is excessive and the responsibility for that rests with market and democratic institutions (Loveless and Whitefield 2011).

This Dissertation Paper analyses the opinions of residents of the Eastern and Central European countries – Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Czech Republic and Hungary – about social inequality. The selected countries fall into two groups – the Baltic States and Visegrad Group countries (except Slovakia, which was excluded from the scope of research). The countries covered by the survey belong to the group of post-communist countries, distinguished by certain similarities. In 1989, when communism collapsed and the countries freed themselves from long-lasting social-communist oppression, the Eastern and Central European countries faced numerous political, economic and social challenges. The countries created democracy, implemented political, economic and social reforms. Residents of Eastern and Central European countries lived through the period of transformation – change of systems, building welfare states following the example of countries of the Western Europe – social security institutional and organisational structures characterised by growth of social costs and development of the role of social sector in social and economic structure of societies. These processes were followed by integration and membership in the European Union (hereinafter EU) in 2004 resulting in large-scale legal, economic and other reforms in Member States.

At present the policies, political processes and institutions of the new EU Member States are strongly influenced by EU policy measures and have to address challenges of globalisation, labour market changes, slowdown of economic growth, population ageing, migration, etc. common for all European countries. On the other hand, Eastern and Central European countries have different history, unique culture, different influence of neighbouring countries, functioning of democracy as well as social and economic development indicators. We can assume that the aforementioned factors also influenced the formation of philosophy and different perception of social inequality of residents of Eastern and Central European countries.

Research carried out in Lithuania and abroad on the theme of the Dissertation

Modern sociology investigates social inequality phenomenon involving classical stratification theories and assessment of the impact of globalisation on traditional

development of social structure, development of social inequality in the context of Europeanization and globalisation, as well as the assessment and conception of social inequality in modern societies. In Lithuania social inequality phenomenon as a rule is analysed in the context of the structure of society or analysis of social policy, dealing with separate aspects of social inequality as a phenomenon. Lithuanian scientists of sociology, social work, economy and politology are interested in different aspects of the matters of social justice and social inequality and perform social research: for example, income inequality is investigated by D. Skučienė (2008), Lazutka (2003), R. Lazutka and A. Poviliūnas (2009); social inequality, social exclusion, social inclusion, poverty – by A. Guogis (2004), M. Taljūnaitė (2004), Brazienė and Gudinskienė (2004), A. Poviliūnas (2007), R. Lazutka (2007a, 2007b); social developments and welfare – D. Skučienė (2010), A. Dobryninas, B. Gruževskis, V. Gaidys, A. Poviliūnas, M. P. Šaulauskas, V. Skapcevičius (2000), R. Lazutka and V. Ivaškaitė-Tamošiūnė (2009), B. Gruževskis and A. Guogis (2010), Butkevičienė (2012), Morkevičius ir Norkus (2012) and other scientists. Public opinion surveys in Lithuania were conducted throughout twenty years of independence (Gaidys 2009), but public opinions about the role of welfare state, processes taking place in it and social inequality still represent quite a new sphere of scientific research (Butkevičienė 2012, Tonkūnaitė 2011), firstly, because of limited funds allocated by the government and resources of academic institutions for research of such type (Morkevičius and Norkus 2012: 30), secondly, Lithuania, like some other Eastern and Central European countries started participating in the European Social Survey, International Social Survey Programme and other international surveys (Morkevičius and Norkus 2012: 38; ISSP internet website, European Social Survey internet website). The greatest interest is devoted to the rating of politicians, behaviour of citizens as electorate, confidence in public authorities or project implementation efficiency (Gaidys 2009). Political views of electorate are investigated by R. Žiliukaitė and A. Ramonaitė (Žiliukaitė 2010; Žiliukaitė and Ramonaitė 2009; Ramonaitė and Žiliukaitė 2009; Ramonaitė 2010). R. Žiliukaitė (2008; 2007a; 2007b) is more interested in social and political values, and A. Ramonaitė investigates the attitude to democracy and welfare (Ramonaitė 2005).

Research of social inequality in Western Europe and USA are well-developed and embrace various aspects of this phenomenon, for example, investigation of the impact of

individual qualities (socio-demographic characteristics) on the assessment of social inequality (for example, Muuri 2010, Jaeger 2009, Gelissen 2000; Blekesaune and Quadagno 2003, Sihvo and Uusitalo 1995, Svallfors 1995, 1996 et al.) and of welfare regimes on the assessment of the role of the state and responsibility in social sphere (Esping-Andersen 1990; Svallfors 1997; Larsen 2008; Jakobsen 2011, Arts and Gelissen 2001 et al.), and also the extent of society's tolerance of the existing social inequality (Sachweh and Olafsdottir 2012), perception of social inequality in different societies and opinions about social inequality predominating in the society (Rückert 2008, Hadler 2007; Jacobs 2006; Delhey 2001; Mau 1997a, 1997b; Haller 1988), assessment of the role of the state in the distribution of welfare (Nüchter et al. 2010). Scientific works and comparative empirical studies in foreign countries are carried out using international databases (e.g., European Social Survey), Eurobarometer, European Value Survey, International Social Survey Programme, etc.). Research in the field of social inequality is conducted by various institutes of social research in Europe, e.g., Humboldt Centre for Social and Political Research, Leibniz and GESIS (Germany), TARKI (Hungary), ESRI (Ireland) and different university research centres. Lithuania, like other Eastern and Central European countries, started participating in comparative studies and surveys of opinion about welfare state and social inequality not long ago – in 2007 the first representative population survey was carried out in thirteen Eastern and Central European countries as part of EUREQUAL (*Social Inequality and Why it Matters for the Economic and Democratic Development of Europe and its Citizens: Post-Communist Central and Eastern Europe in Comparative Perspective*) project. The project was financed with funds of the European Commission in implementing the Sixth Framework Programme for Scientific Research and Technological Development. Project initiator – Oxford University (Great Britain) and partners – universities and research centres from 13 Eastern and Central European countries (Belarus, Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Moldova, Poland, Romania, Russia, Slovakia and Ukraine), including Department of Sociology of Vilnius University. The present Dissertation was prepared using data collected during this survey.

The ***purpose of the Dissertation*** is to analyse the factors affecting public opinion about social inequality and to find out perceptions to social inequality existing in Eastern and Central European countries.

The object of the Dissertation – public opinions about social inequality in Eastern and Central European countries – Lithuania, Latvia, Estonia, Poland, Czech Republic and Hungary.

The goals of the Dissertation:

- To define social inequality concepts and social inequality measurement techniques on the basis of scientific literature analysis;
- To describe factors forming public perception of social inequality on the basis of analysis of scientific literature and results of foreign empirical studies;
- To establish the factors affecting the assessment of the level of social inequality in the country among the population of Eastern and Central Europe;
- To determine social inequality dimensions prevailing in Eastern and Central European countries on the basis of assessment of life opportunities and opinions about income;
- To perform empirical assessment of social inequality perception in Eastern and Central European countries on the basis of quantitative and qualitative research methods.

Thesis statements of the Dissertation:

- Political, economic and social developments during the transitional and EU integration period affected the formation of opinions of people about social inequality in Eastern and Central European countries. The assessment of prevalence of social inequality in the native country is likely to be closely related with the assessment of the national context (democracy, market economy, corruption incidence, income differences, living conditions).
- Assessment of prevalence of social inequality is related with the individual situation of a person and can be explained on the basis of individual interest – assessment of prevalence of social inequality might be related with social position of the individual.
- Social inequality is a multidimensional phenomenon and its dimensions are differently manifested in various Eastern and Central European countries. Based on assessment of life opportunities and approach to differences and redistribution

of income different opinions about social inequality prevailing in the societies of the Eastern and Central Europe can be established.

For the purpose of achieving the objective and tasks formulated in the Paper the scientific literature was analysed with a view to defining the theoretical concept of social inequality, disclosing techniques of measurement of social inequality in the society and defining factors affecting public approach to social inequality. Review of research carried out by other authors and organisations is used for the purpose of empirical assessment of aspects of social inequality phenomenon in the current European context. In order to achieve the objective and tasks formulated in the Paper the following *research methods* are also used:

- Quantitative research – representative Eastern and Central Europe population survey data analysis – facilitates in disclosing the attitudes to social inequality prevailing in Eastern and Central European countries, i.e. factors and social inequality dimensions predetermining such approach.
- Qualitative research was used in order to supplement the results of the quantitative research and disclose the linkage with the relevance of life opportunities relying on life and work experience of migrants originating from Eastern and Central Europe in the Western European welfare state (Germany).

Scientific novelty of the Paper

The scientific novelty of the Paper is represented through the identification of trends in attitudes to social inequality predominating among the population of Eastern and Central Europe (Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Czech Republic and Hungary) relying on theoretical assumptions and combining quantitative and qualitative research techniques (representative Eastern and Central Europe population survey data analysis and independently conducted qualitative research of migrants living in Germany). This Paper also identifies factors affecting social inequality perception among population in target Eastern and Central European countries. As mentioned above, the countries selected for the research have not been extensively covered by surveys, in particular of such type.

This scientific Paper created preconditions for the formulation of recommendations for social policy-makers and practitioners developing and implementing social policy in Eastern and Central European countries. On the basis of the views of the population the assessments of existing systems and implemented policy measures can be identified. Factors identified through empirical research influencing assessment of social inequality of the population and social inequality conception predominating in the countries will contribute to more effective management of the implementation of social policy decisions in practice.

Theoretical and practical value of the Paper

The theoretical value of the Dissertation lies in the performed theoretical and comparative analysis of empirical data about perception of social inequality in Eastern and Central European countries (Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Hungary and Czech Republic) which contributes to scientific discussions in this field and investigation of factors affecting opinion of the population in Eastern and Central European countries.

Material and conclusions of the Dissertation supplement expert knowledge about social inequality existing in Lithuania and other Eastern and Central European countries and views prevailing in these societies.

The practical value of the Paper is related with the possibility to use practical results of the Dissertation Paper:

- Dissertation material, performed analyses and generalisations may be used for the improvement of social policies of Lithuania and other Eastern and Central European countries, preparing strategic documents, concepts, etc. related with this subject.
- Dissertation material may be useful for empirical studies of social inequality and social justice in the societies.
- Following the example of research carried out in the process of this Dissertation analogous research may be carried out not only for other countries included in EUREQUAL database (e.g., Russia, Ukraine, Moldova, as well as the new EU Member states – Romania and Bulgaria), but also using other databases, thus extending the field of perception about assessment of social inequality.
- Material of this Dissertation may be useful for academic community, in particular for those who are interested in the subject of social inequality.

Structure of the Paper

The Dissertation consists of the introduction, four main parts, conclusions and the list of literature. Annexes are enclosed at the end of the Paper.

The first part of the Paper deals with social inequality theories and conception and discusses social inequality measurement techniques in the society. One of them is public opinion surveys revealing the possibility to assess prevailing social inequality conceptions and factors predetermining the particular conception in the society.

The second part is devoted to the analysis of factors shaping the perception of social inequality. This part, based on analysis of results of foreign empirical research, discloses micro and macro factors affecting public opinion about the welfare state, i.e. the role of the state, distribution of income and perception of social inequality. This part further analyses political, social and economic context of Eastern and Central European countries, factors of formation of welfare states and types of welfare developed in countries Eastern and Central Europe influencing public opinion.

Part three of the Paper introduces research methodology, used quantitative and qualitative research techniques and discusses advantages and disadvantages of applied techniques and problems faced in the process of research.

Part four is designated for the presentation, analysis and generalisation of the results of performed research – it covers assessments of political, social and economic context of Eastern and Central European countries, analysis of factors predetermining perception of social inequality and prevailing dimensions of social inequality in the countries covered by the survey. With the help of created regression models the influence of factors on public opinion about the explored phenomenon is established and using factor analysis social inequality dimensions prevailing in surveyed countries are disclosed the relevance of linkage of which is revealed by experience of migrants from Eastern and Central Europe. Obtained results of research allow formulating the social inequality conception tendencies predominating in Eastern and Central European countries.

At the end of the Paper formulated conclusions, the list of used sources of literature and annexes are provided.

MAIN RESULTS OF RESEARCH

Factors conducive to the assessment of social inequality in Eastern and Central Europe

The results of ordered logistic regression models created for Eastern and Central European countries reveal the factors that affect the level of social inequality in each explored country. The values of calculated coefficients of determination (Nagelkerke R^2) show that variance of dependent variable explained in created models varies between 13% (Polish model) and 51% (Czech model), and in the general model of Eastern and Central European countries it is 26% (Table 1).

Assessment of results of created models shows that in all explored countries (as well as in the general model of Eastern and Central European countries) opinions about social inequality are mostly affected by variables reflecting *economic context of the country* and assessment of social inequality level and economic context are directly linked. The results showed the probability that those who are of the opinion that economic context of the country is poor see more social inequality in the society, and those who are satisfied with the functioning of market economy and don't see large income differences or prevalence of corruption in the country – also see less social inequality existing in the society. In general, quantitative assessment of social inequality in all explored countries, excluding Latvia, is mostly affected by the assessment of income differences in the state in the countries included in the survey, which is directly linked with the assessment of the level of social inequality in the country – those who think that large differences in income exist in the country are likely to see social inequality of higher level existing in the country. In Latvia assessment of social inequality is mostly affected by assessment of the level of corruption, i.e. those who believe that the level of corruption in Latvia is high are likely to see more social inequality in the country.

Social context reflected by the assessment of living conditions in many explored countries (except for Czech Republic and Hungary) is also closely linked with measuring the extent of social inequality in the society. It should be noted that assessment of living conditions is a subjective variable, but still it can be expected that respondents assess their living conditions comparing themselves with other members of society and this assessment reflects the general level of subsistence. Results of the survey show that

those who think that their living conditions are worse are likely to see social inequality of higher level in the society.

Table 1. Factors affecting the assessment of the level of social inequality in Eastern and Central Europe (estimates of ordered logistic regression)

		Common model of Eastern and Central European countries	EE	LV	LT	PL	CZ	HU
Economic context	Income differences	.954	1.056	.642	1.467	.646	1.772	1.082
	Prevalence of corruption	.555	.507	.657	.763	.363	.383	.858
	Functioning of market economy	-	-.512	-.234	-	-	-.341	-
Social context	Living conditions	-.119	-.308	-.241	-.324	-.207	-	-
Political context	Democracy	-.250	-	-	-	-.212	-	-.433
Ideological – value-based views	Political attitudes	-.058	-	-	-	-	-.192	-
	Church attendance	-	-	-	-	-	-	-
Social-demographic characteristics	Age	.013	-	.012	.017	.014	-	-
	Education	-	-	-	-	-.066	-	.218
	Social group [g2_r=0]	-	-	-	-	-	.547	-
	Sex	-	-	-	-	-	-	-
	Partnership	-	-	-	-	-	-	-
	Work experience abroad	-	-	-	-	-	-	-
	R ² Nagelkerke	26%	26%	15%	28%	13%	51%	28%
	N	5166	736	661	871	1189	814	895

Source: Eureka data, calculations by the author

Political context of the country in the research was reflected through the opinions about the functioning of democracy. Although this variable is relevant for the assessment of social inequality only in two countries – Poland and Hungary, it is also significant in the group of all surveyed Eastern and Central European countries. Political context of the country has direct impact on quantitative assessments of social inequality – those whose

assessment of democracy functioning in the country is lower are likely to see greater inequality existing in the society, and, vice versa, those who are more satisfied with the political environment of the country (in a given case – with the functioning of democracy) will be of the opinion that there is less social inequality in the society.

In addition to the factors defining evaluation of macro situation in the country, public opinion is also influenced by factors of the individual level. It was analysed whether *ideological – value-based views* influence the opinions about social inequality in Eastern and Central European countries. This aspect in the research was reflected through two variables – attendance of church services connected with religion and political views. Although religion (attendance of church services) in studies of foreign scientists is identified as one of the criteria influencing public opinion (Oorschot 2002), in the surveyed Eastern and Central European countries this factor has no influence on the opinions about prevalence of social inequality in the country (in all models this variable is statistically insignificant, $p>0.05$).

Political views are relevant for the quantitative assessment of social inequality only in one country – Czech Republic, where leftists can be expected to see social inequality of higher level existing in the country, while rightists will be of the opinion that the level of social inequality is low in the country. Actually, the variable reflecting political beliefs is also significant in the model created for all explored Eastern and Central European countries, the results of which also show the existing probability that rightists are apt to see social inequality of higher level in the country.

Speaking about *social-demographic characteristics*, only variables reflecting age, education and social group (measured by self-attribution of respondents to a certain occupation group – for the purposes of this data analysis two occupation groups – of physical work and mental work – were used) are statistically significant in models of certain countries and influence the assessment of prevalence of social inequality. It is probable that elderly respondents in Latvia, Lithuania and Poland will claim that the level of social inequality in the country is higher. Age variable is also statistically significant and influences the assessment of social inequality in the model created for the analysis of all Eastern and Central European countries. On the basis of obtained results it can be assumed that elderly people are apt to see social inequality of higher level in the society because people of older age are exposed to higher risks of experiencing social

inequality – for instance, discrimination arising in the labour market on the grounds of older age might result in lower income and at the same time – reduced access to certain resources; for example, it is probable that reduction of income will impair living conditions and opportunities to use cultural goods (e.g., visits to the theatre), etc.

Education level influences social inequality assessments of Poles and Hungarians. Research of foreign scientists (Muuri 2010, Jaeger 2009, Gelissen 2000, Hasenfeld and Rafferty 1989) has shown that individuals with higher education rate social welfare policy of the state, distribution and social equality more positively. In case of our research residents of Poland with higher educational background can be expected to see social inequality of higher level in their country, while the result obtained in case of Hungary is opposite – people with lower education are likely to see social inequality of higher level existing in their country. Such opinion of Hungarians probably could be explained on the basis of the principle of individual interest – less educated individuals have fewer opportunities in the labour market, possibly earn lower income and might be exposed to higher risk of social inequality. As age variable was relevant in the models of only two countries the evidence for determining the influence of age on the assessment of social inequality is insufficient.

The factor of attribution to a certain social class discussed in the theoretical part should be treated as significant for views to social welfare state: based on experience of research of foreign scientists, the lower social class is speaks in favour of social welfare policy of the state more often (e.g., Muuri 2010, Svallfors 1997, Gelissen 2008). As far as the effect of a social group for quantitative assessment of social inequality in Eastern and Central European countries is concerned, this factor is important only in one country – Czech Republic, where results of ordered logistic regression point to the probability that individuals that belong to the lower social group (engaged in physical work) will rate higher the level of social inequality in their country. According to Gelissen (2008), Kluegel and Miyanuo (1995), Svallfors (1997), such opinion might exist because of available limited individual resources that reduce opportunities of life resulting in, e.g., lower income, education or qualification and posing higher risk of unemployment. Given that dependence to the social group is relevant for the assessment of social inequality only in one country – Czech Republic, we cannot make any generalisations regarding all explored Eastern and Central European countries, however, we can raise the question

about the existing distribution of the society by social position, which can be answered only on the basis of detailed research of social structure.

Summing up the obtained results of ordered logistic regression models we can note that the quantitative assessment of social inequality in the society is mostly linked with the assessment of the economic context of the country: respondents who as a rule rate the economic context more positively see less social inequality in the country and, vice versa, people who think that there are great differences in income, higher level of corruption in the country and rate lower the existing market economy are likely to see social inequality of higher level in the country. It should be noted that the factors assessing income differences and prevalence of corruption are statistically significant in the models of all explored countries, i.e., these factors influence quantitative assessment of social inequality in all countries. Social context measured through the variable measuring living conditions is also relevant for assessment of social inequality in the great majority of target Eastern and Central European countries (excluding Czech Republic and Hungary where this variable is statistically irrelevant).

It is not easy to make an unambiguous assessment of the impact of factors of individual level on the rating of social inequality in Eastern and Central European countries – Latvia, Lithuania and Poland, where individuals of older age see more social inequality in the society; the factor of education – in two countries, i.e. Poland, where more educated residents see social inequality of higher level, and in Hungary, where the situation is opposite, i.e. social inequality of higher level is noted by less educated residents.

Dimensions of social inequality in Eastern and Central European countries

Based on factors distinguished through factor analysis (applying the principle components method) describing certain groups of opinions existing in the society we identified dimensions of social inequality prevailing in all target Eastern and Central European countries and in each country separately. Based on analysis of the factors that are significant for life opportunities we can establish the risk of occurrence of social inequality in the society.

Prevailing dimensions of social inequality distinguished in all Eastern and Central European countries of the target group include ascriptivist, functionalistic, meritocratic,

nepotistic, social origin and ethnic – religious identity dimensions, of which the ascriptivist and functionalistic dimensions are most important (Figure 1.). The ascriptive dimension means that characteristics defining the person and his social status, such as the place or residence, gender, work in a private or public sector, age, work abroad, are most important for the opportunities to achieve something in his life. It means that life opportunities are very much dependent on the person’s place of residence (e.g., urban or rural), gender – male or female, sector of employment (it can be assumed that the person’s income, prestige and social position depend on his work in the respective sector), older or younger age, whether the person works (worked) abroad. Considering these aspects we can state that in the opinion of residents distinct manifestations of social inequality reflecting this dimension in the societies of Eastern and Central Europe include inequality related with gender as well as age and place of residence.

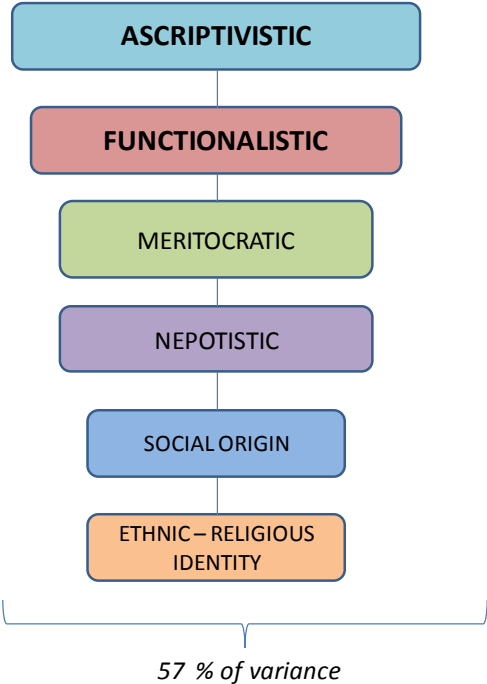

Figure 1. The dimensions of social inequality in Eastern and Central European countries

The second social inequality dimension strongly present in Eastern and Central Europe is closely linked with the functionalistic approach showing positive view prevalent in Eastern and Central European countries towards existing income differences, considering that they promote both individual and country’s welfare and as a result the state has to interfere less in order to reduce income. Such opinion is supportive

of (neo)liberal economic policy prevailing in the countries, however, such existing approach should be assessed cautiously, in particular at the political level. On one hand, considering high income differences existing in the countries (on the basis of both statistical indicators of the countries and opinions of the population) and seeking to reduce them it is necessary to devote greater attention to social cohesion minimising gender and age inequalities and promote social and economic regional development in Eastern and Central Europe.

Furthermore, the views characteristic of Eastern and Central Europe show, albeit to a lesser extent, that life opportunities depend on individual efforts (in other words, individuals are exposed to social inequality risk because they are insufficiently ambitious, not industrious and lack requisite inner qualities) defined by meritocratic and nepotistic (emphasising importance of social network) trends. Dimensions of social inequality in the target group of countries are also linked with social origin (social status of family – income (property) and education of parents) as well as ethnic – religious identity, i.e. religious beliefs and ethnic group. Considering these dimensions of social inequality distinguished in the society, in order to reduce social inequality in Eastern and Central European countries, greater attention should be devoted to people from low-income and problem families and social integration programmes for representatives of ethnic (and religious) minorities should be implemented.

On the basis of factor analysis (applying the principal components method), dimensions of social inequality were separately distinguished for the explored countries – Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Czech Republic and Hungary. The main dimensions prevailing in the Baltic and Visegrad countries are shown in Figure 2. Five or six social inequality dimensions distinguished in the models of these countries explain 51-61% of the total dispersion.

In all explored countries, likewise in the general model of Eastern and Central European Countries, the main existing social inequality dimension is ascriptive, which, as already mentioned, means that life opportunities depend on certain characteristics of the status of the individual – gender, age, place of residence, experience of work in private or public sector or abroad (and sometimes also on religion and ethnic group). It means that social inequality manifestations related with aspects of gender, age, place of

residence and other aspects attributable to the ascriptive trend exist in the societies of all explored countries.

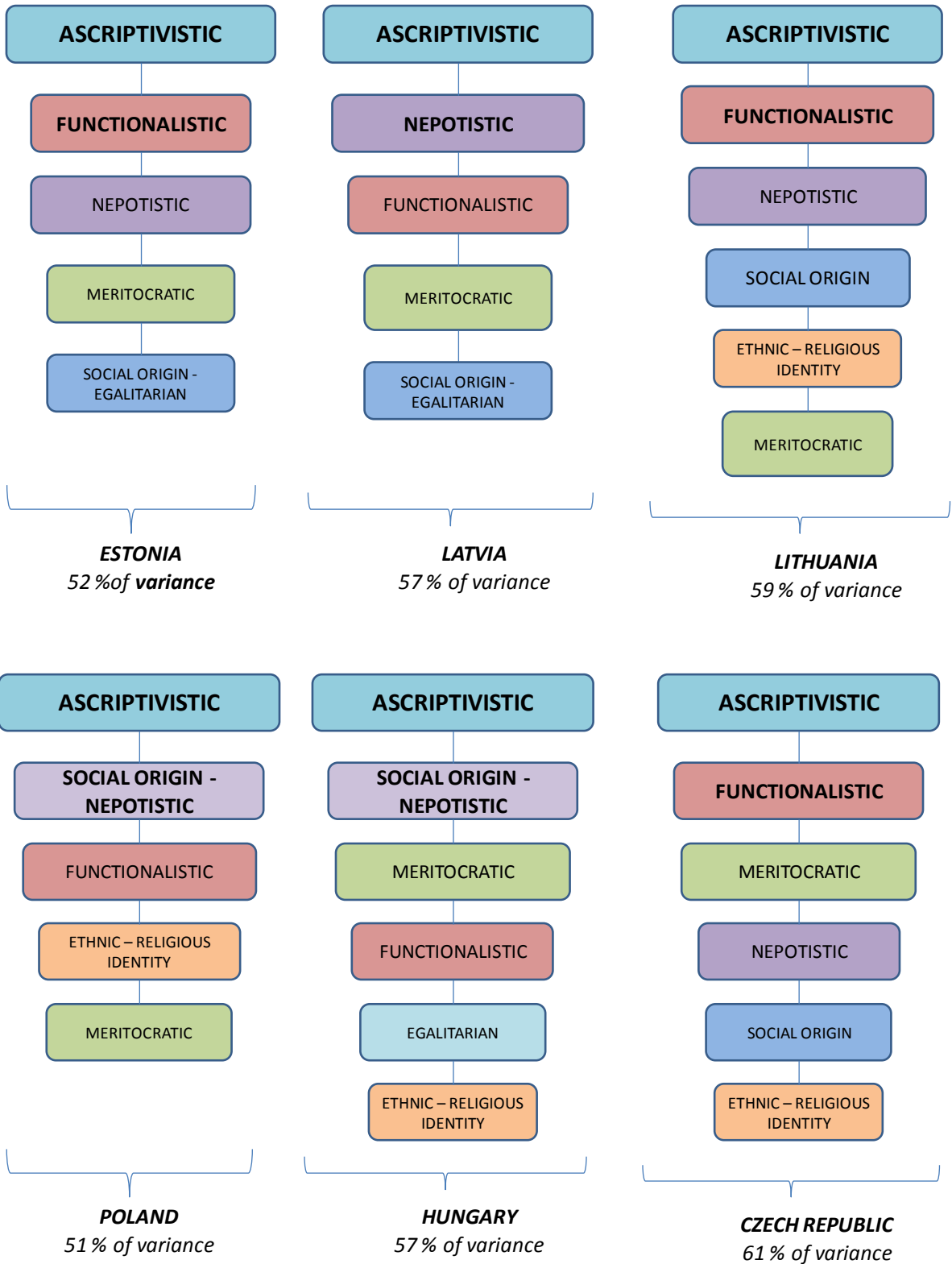

Figure 2. Dimensions of social inequality in Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Hungary and Czech Republic

Comparison of dimensions of social inequality that occupy the second position in terms of relevance existing in the societies of Eastern and Central Europe revealed slightly different results in each country. In Estonia, Lithuania and Czech Republic – functionalistic, in Latvia – nepotistic, whereas in Poland and Hungary – social origin – nepotistic dimensions are of high relevance (Figure 2).

Functionalistic dimension means that in Estonia, Lithuania and Czech Republic a positive opinion about income differences prevails and people see their benefits both at the individual and country level, and interference of the state in the reduction of income differences is undesirable. Functionalistic dimension, albeit not one of the most important dimensions, is also observed in Latvia, Poland and Hungary where nepotistic (Latvia) and social origin – nepotistic (Poland and Hungary) dimensions of social inequality are more distinct. This dimension shows that in these countries life opportunities are considered to be closely dependent on the circle of acquaintances, whereas in Poland and Hungary this position is enhanced by the social position of parents – their income (property) and education. Thus, these societies believe that acquaintances and good social position of parents can help to achieve the goals of life, while absence of these factors (e.g., no influential acquaintances or inferior social position of parents (low education and income) are conducive to the formation of social inequality. Influence of social links on life opportunities is also observed in other explored countries; however, this dimension is not among the most important dimensions.

Relevance of the meritocratic trend defined by inner qualities, hard work and ambitions seeking the goals of life in the societies covered by the research is also different. This dimension emphasising individual attempts to achieve the goals of life is more notable in Hungary and Czech Republic (third of six distinguished dimensions), meanwhile in Lithuania and Poland it is the last from among the prevalent dimensions.

The results also revealed different impact of ethnic group and religion on life opportunities. In case of Estonia and Latvia by means of factor analysis these aspects were attributed to the ascriptive dimension, whereas in case of Lithuania, Poland, Hungary and Czech Republic – they were distinguished as a separate factor constituting the dimension of ethnic – religious identity. Based on these results it can be assumed that there are inequalities related with ethnic group and religion in the countries.

Although the functionalistic dimension emphasising the benefits and need for income differences is one of predominating dimensions in many explored countries, in some countries, however, the manifestations of egalitarian approach – the need for income redistribution in order to reduce income differences – are also observed. In case of Hungary the egalitarian approach, although not very predominant among the country's population (the last one among dimensions distinguished during the factor analysis), defines the importance of the role of the state in redistribution of income and the need for such distribution. In Estonia and Latvia in addition to income equalisation this dimension captures social position of parents – their income and education. It should be considered that the “start” for life can be ensured not only by family support, but also by guarantees created by the state for certain (minimum) income.

CONCLUSIONS

This Paper disclosed factors predetermining the views to social inequality of the population of Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Czech Republic and Hungary and social inequality conceptions prevailing in Eastern and Central European countries. Based on experience of research carried out by foreign scientists, the factors influencing the views were classified into the factors of the national (macro) and individual (micro) level. The individual level is linked with the principle of individual interest, individual qualities (social – demographic characteristics) and value-based and ideological views. The national level is related with macroeconomic conditions of the country, institutional structure of the welfare state, historical, social – economic and political context of the country. Public opinion about the functioning of democracy and market economy, income differences existing in the country, corruption or their living conditions are the factors influenced by national (macro) environment reflecting the opinion of residents of Eastern and Central Europe about the context of the country. Conducted empirical research is based on analysis of data of EUREQUAL quantitative population survey and qualitative survey of migrants from Eastern and Central Europe (semi-structured interviews). The results of analyses allow concluding that the thesis statements were confirmed partly and summing up the Dissertation Paper the following conclusions can be drawn:

- Social inequality – phenomenon existing in each society which can be analysed on the basis of different stratification theories which emphasise different aspects of social inequality, or using sociological approach to explore how the society understands the social order and social relations in the society. This Paper relies upon S. Hradil’s definition of social inequality, which is linked with life opportunities and defined as permanent, structured and limited possibility to use society’s “valuable goods” (resources) and restricted access to social position related with unequal power or influence and long-term restrictions of life opportunities arising from it. In general, social inequality embraces inequality in terms of income, welfare, health, housing, education, labour market and different welfare status, skills and know-how pertaining to these spheres. This “set” of inequalities constitutes the structure of advantages and disadvantages in life opportunities and outcomes of individuals and their families.
- Social inequality is measured in two aspects. Firstly, actual social inequality (existing differences in the distribution of resources in the society), which is usually expressed by different economic measures and indices; secondly, perceived inequality, which is based on public opinion about social inequality existing in the country. Measurement of perceived inequality enables to assess social differentiation existing in the country, population behaviour and public opinion about social inequality.
- Negatively assessed political, economic and social context of countries can be linked with the experience of political, economic and social changes of Eastern and Central European population of the transitional period, EU accession and the first year of EU membership as well as with the current situation in these countries. The research results have shown that Estonian residents are most satisfied with the political context of the country, while Hungary’s population is especially noted for negative assessment of both political and economic context. Meanwhile the major part of Eastern and Central European population identifies excessive social inequality in their native societies, in particular in Hungary, Lithuania and Latvia.
- Based on results of created regression models used to measure the impact of different factors on the assessment of social inequality we can conclude that in the

explored Eastern and Central European countries (Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Czech Republic and Hungary) assessment of macro context is closely linked with the assessment of the level of social inequality in the country – the better is the assessment of the general context of the country, the less social inequality is observed. Whilst the general model of Eastern and Central European countries revealed the impact of economic, social and political context on the assessment of social inequality, however the results of individual countries show that the assessment of social inequality is mostly linked with the assessment of economic (in all six countries) as well as social (Baltic States and Poland) context, whereas the impact of assessment of political context on the assessment of social inequality is observed only in two countries (Poland and Hungary).

- The impact of factors reflecting individual level on the assessment of the level of social inequality in Eastern and Central European countries is fragmented. Estonia's assessment of social inequality is influenced only by rating of economic and social context. Ideological and value-based views of the population in Eastern and Central Europe are insignificant for the assessment of social inequality, and relevance of ideological views was noted only in case of one country – Czech Republic, where people with more leftist views as a rule see social inequality of higher level. Impact of social – demographic characteristics on social inequality assessment is minor – only age, education and social group are relevant for opinions about social inequality, but the effects of these factors are manifested in different countries: older residents of Latvia, Lithuania and Poland usually see more social inequality in the society; the factor of education is relevant in Poland and Hungary, but its impact in the countries is different – in Poland social inequality of higher level is identified by people with higher education level and in Hungary – with lower education level; the factor of social group is relevant for the assessment of social inequality only in Czech Republic, where more people from lower social group (physical labour) are of the opinion that the level of social inequality in the country is higher. Thus, the disclosed impact of individual social – demographic characteristics does not yet create preconditions for the formulation of certain tendencies or conclusions. The results of the general model of Eastern and Central European countries alone allow assuming that social

inequality of higher level identified by elderly people can be linked with the individual interest and personal experience as well as higher risk of social inequality.

- Assessments of life opportunities and views to differences in income and their redistribution facilitated in distinguishing the following approaches defining social inequality dimensions in Eastern and Central European countries: ascriptive, functionalistic, meritocratic, nepotistic, social origin and ethnic – religious identity and egalitarian. Social inequality conception predominating in all explored Eastern and Central European societies is related with ascriptive approach, which means that social inequality arises through conditions in which individual characteristics of persons (e.g., age, gender, place of residence, etc.) are significant for life opportunities.
- Differences of prevailing social inequality dimensions in societies of Eastern and Central European countries are revealed through the analysis of the second social inequality dimension. However, in general the ascriptive approach is the main and prevailing approach in all explored countries.
- The ascriptive approach is the principal approach in the analysed Eastern and Central European countries, albeit opinions about social inequality prevailing in different Eastern and Central European countries are also different with the functionalistic approach predominating in Estonia, Lithuania and Czech Republic, nepotistic – in Latvia and mixed dimension defining social origin – nepotistic approach – in Poland and Hungary.
- The functionalistic approach predominating in Estonia, Lithuania and Czech Republic reveals positive opinions existing in these societies with regard to income differences that are necessary for the welfare of the country and individual. Nevertheless, this prevailing approach should be interpreted with particular care when formulating and implementing social policy, because public opinions and statistical indicators testify to large differences in income and high level of social inequality existing in target countries. Accordingly, political decisions elated with the need to reduce social inequality should be more focused on the increase of opportunities (in particular for risk groups) rather than on the reduction of income differences through social benefits.

- Nepotistic approach predominating in Latvia and mixed dimension defining social origin – nepotistic approach – in Poland and Hungary reveals that existence of social inequality in these countries is associated with lack of necessary social links and family position. We can assume that social policy measures related with reduction of social inequality in the reference countries should be targeted towards building of the family's institute through financial as well social measures, paying special attention to children and youth from families at social risk and with fewer opportunities.
- To sum up, we can conclude that with a view to diminishing social inequality in Eastern and Central Europe the principle of equal opportunities must be guaranteed from the very outset of socialisation – devoting greater attention to the development of competences through formal and non-formal education, as well as to the enhancement of family institute. Secondly, social policy measures should be aimed at minimising inequalities related with gender, age and ethnic group alongside greater focus on regional development.

REZIUMĖ

Socialinė nelygybė – kiekvieno istorinio laikotarpio bei kiekvienos visuomenės dalis. Socialinė nelygybė – plati ir daugiamatė sąvoka, kurią apibrėždami įvairūs autoriai akcentuoja skirtingus šio reiškimo aspektus – netolygų resursų pasiskirstymą visuomenėje, socialinės padėties skirtumus, skirtingą galių santykį. Apjungdami visus socialinę nelygybę atspindinčius aspektus, socialinę nelygybę galėtume apibrėžti kaip ilgalaikę, struktūruotą ribotą galimybę naudotis resursais bei ribotą prieigą prie socialinės pozicijos, susijusios su nelygia galia arba įtaka, bei dėl to atsiradusį ilgalaikį gyvenimo galimybių apribojimą (arba atvirkščiai, dėl ilgalaikės ir struktūruotos prieigos prie tam tikrų resursų (gėrybių) ir su galia ir įtaka susijusios socialinės pozicijos, atsiradę nuolatiniai gyvenimo galimybių privalumai) (Kreckel 2004: 17; Rössel 2009: 37-52; Mau ir Verwiebe 2009: 176-178; Hradil 1987: 128). Socialinė nelygybė sociologiniu požiūriu – visuomenėje egzistuojančios socialinės tvarkos, kaip socialiai neteisingos, suvokimas, tai yra, visuomenėje vyraujantis požiūris į resursų paskirstymą, socialinių padėčių bei egzistuojančių galių santykių skirtumus. Apibendrinant, socialinę nelygybę galime suvokti kaip įvairių nelygybių „komplektą“, apimančią pajamų nelygybę, gerovės nelygybę, nelygybę darbo rinkoje (segmentuojant pagal lytį, etninę grupę ir kt.), gerovės statusą, turimus įgūdžius ir žinias, sveikatos nelygybę, būsto nelygybę (Eurequal 2007).

Socialinės nelygybės tyrimai dažniausiai remiasi socialinės struktūros analize ir jais siekiama atsakyti, kodėl visuomenėje egzistuoja sisteminiai socialinių grupių skirtumai (pavyzdžiui, valdžios, materialinių vertybių, teisių, pareigų, privilegijų, prestižo), ar šie skirtumai lemia (gali lemti) socialinės nelygybės formavimąsi tiriamoje visuomenėje ir kodėl skirtumus lemiantys veiksniai toje visuomenėje egzistuoja. Įvairūs mokslininkai socialinės nelygybės reiškinį tiria remdamiesi skirtingais požiūriais: funkcionalistai grindžia stratifikacijos, ir tuo pačiu socialinės nelygybės, egzistavimo poreikį visuomenėje, pabrėždami skirtingus asmens gabumus ir pastangas (pavyzdžiui, E. Durkheimas, T. Parsonsas, J., H. Goldthorpe'as, K. Hope'as, Davis ir Moore'as, Mayntzas, Solga ir kiti); marksistai ir neomarksistai stratifikaciją visuomenėje aiškina remdamiesi ekonominiu pagrindu, tai yra, skirtingą galią turinčių klasių ir kapitalo egzistavimu ir klasių kova visuomenėje (pavyzdžiui, K. Marxas ir F. Engelsas, E.O. Wrightas, P.Bourdieu); remiantis Weberio požiūriu, įtraukiamos ne tik klasių egzistavimo ekonominės sąlygos, bet ir kultūros, vertybių, politikos ir gyvenamos

supratimas (M. Weberis, R. Kreckelis, F.Parkinas, J.H. Goldhorpe'as ir kiti autoriai) (Nesbit 2006). Socialinės nelygybės fenomenas taip pat nagrinėjamas pasitelkiant socialinės aplinkos, gyvenimo padėties ir būdo koncepcijas (pavyzdžiui, S.Hradilas, M.Vesteris) bei gyvenimo kelio teorijas (pavyzdžiui, M.Kohli, K.L.Mayeris, W.Mülleris, H.Krügeris) (Solga et. al. 2009).

Socialinę nelygybę taip pat galima tyrinėti pasitelkiant visuomenės nuomonę, tai yra, kaip visuomenę suvokia, joje vykstančius procesus interpretuoja ir vertina visuomenės nariai. Visuomenės savybės, tokios kaip klasių struktūra ar galių pasiskirstymas, veikia ir individualų lygmenį – ne tik sukuriant skirtingas gyvenimo galimybes, bet ir suformuojant skirtingas socialinių sąlygų interpretacijas. Teisingumo, esamo ir teisingo atlygio paskirstymo, galios ir nelygybės suvokimas – tai praeityje vykusių ir esamų galių kovos rezultatas (Svallfors 1993b: 87). Empiriniuose tyrimuose keliamas klausimas, kaip individai suvokia ir paaiškina visuomenėje egzistuojančią socialinę nelygybę – ar paskirstymas rinkoje teisingas, suvokiamas kaip apdovanojimas už jėgas ir talentą; ar neteisingas ir vertinamas kaip išnaudojimo ir priespaudos rezultatas. Šiais socialiniais tyrimais siekiama rasti atsakymą, kaip visuomenės požiūris į tiriamą reiškinį skiriasi skirtingose visuomenės grupėse ar skirtingose šalyse. Socialinės nelygybės suvokimą ir vertinimą visuomenėje tyrinėjantys mokslininkai (pavyzdžiui, Svallfors 1993a, 1993b; Arts ir Gelissen 2001; Gelissen 2008, 2000; Blekesaune ir Quadagno 2003; Blekesaune 2007; Breznau 2010, Dallinger 2010; Jaeger 2006a, 2006b, 2009; Jacoby 2006; Jakobsen 2011 ir kiti) ieško paaiškinimų, kokie veiksniai turi įtakos visuomenės nuomonei apie socialinę nelygybę, valstybės vaidmenį perskirstant resursus ir valstybės atsakomybę socialinių rizikų atvejais. Šiuos visuomenės nuomonei įtaką darančius veiksnius galime skirti į du lygmenis: individualų, kuomet nuomonę apie socialinę nelygybę lemia asmeninis (*angl. self-interest*) interesas, pagrįstas nauda, ir individo padėtis visuomenėje, kuri apibūdinama pasitelkus socialines ir demografines charakteristikas, taip pat individo vertybes bei politinius ir ideologinius įsitikinimus. Makro lygmens veiksniams galima priskirti kolektyvinį interesą, šalies socialinį, ekonominį ir politinį kontekstą ir gerovės valstybės režimus. Taigi, visuomenės nuomonės tyrimų pagalba galima suvokti, kaip šalies gyventojai vertina socialinę nelygybę, koks jos pobūdis (ir palyginti kelių valstybių rezultatus), o šalyje vykdomai socialinei politikai šių tyrimų rezultatai tampa svarbūs, kuomet gyventojai mato

ypatingai didelę socialinę nelygybę ir tai sieja su rinkos ir demokratinių institucijų veikimu šalyje. Kitaip tariant, faktiškai egzistuojanti socialinė nelygybė gali būti mažiau svarbi rinkai ir demokratijai, nei gyventojų vertinimas, kad nelygybė šalyje yra pernelyg didelė, o už tai atsakingos rinkos ir demokratinės institucijos (Loveless ir Whitefield 2011).

Šiame disertaciniame darbe nagrinėjamas Rytų ir Vidurio Europos šalių – Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos – gyventojų požiūris į socialinę nelygybę. Pasirinktos šalys suformuoja dvi grupes – tai Baltijos šalys ir Višegrado grupės šalys (išskyrus Slovakiją, kurios tarp tiriamų šalių nebuvo). Tiriamos šalys priskiriamos pokomunistinių šalių grupei, išsiskiriančia tam tikrais panašumais. 1989 m., žlugus komunizmui ir šalims išsivadavus iš ilgametės socialistinės – komunistinės priespaudos, Rytų ir Vidurio Europos valstybės susidūrė su daugeliu politinių, ekonominių ir socialinių iššūkių. Šalyse buvo kuriama demokratija, imamasi politinių, ekonominių ir socialinių reformų. Rytų ir Vidurio Europos gyventojai išgyveno transformacijos laikotarpį – sistemų kaitą, Vakarų Europos šalių pavyzdžiu buvo kuriamos gerovės valstybės – socialinės apsaugos institucinės ir organizacinės struktūros, pasižyminčios socialinių išlaidų augimu ir viešojo sektoriaus vaidmens socialinėje ir ekonominėje visuomenių struktūroje plėtra. Vėliau sekė integracija ir įstojimas į Europos Sąjungą (toliau – ES) 2004 metais, sąlygojęs dideles teises, ekonomines, socialines ir kitas reformas šalyse narėse.

Dabartiniu metu naujosios ES šalys patiria didelę ES politikos priemonių įtaką valstybių – narių vykdomoms politikoms, politiniams procesams ir institucijoms bei yra priverstos spręsti visoms Europos šalims bendrus globalizacijos, darbo rinkos kaitos, lėtėjančio ekonomikos augimo, visuomenės senėjimo, migracijos bei kitus iššūkius. Kita vertus, Rytų ir Vidurio Europos šalys yra skirtingos istorine praeitimi, savitos kultūra, kaimyninių šalių įtaka, šalyse skirtingai veikia demokratija, jos skiriasi ir socialiniais ir ekonominiais plėtros rodikliais. Galime kelti prielaidą, kad minėti veiksniai taip pat turėjo įtakos Rytų ir Vidurio Europos gyventojų požiūrių formavimuisi ir skirtingam socialinės nelygybės suvokimui.

Disertacijos tema Lietuvoje ir užsienyje atlikti tyrimai

Šiuolaikinėje sociologijoje socialinės nelygybės reiškinys tiriamas ne tik pasitelkiant klasikines stratifikacijos teorijas, bet ir vertinant globalizacijos įtaką tradicinei visuomenės struktūros kaitai, socialinės nelygybės kaitą europeizacijos ir globalizacijos kontekste, taip pat – socialinės nelygybės vertinimą ir sampratą šiuolaikinėje visuomenėje. Lietuvoje socialinės nelygybės reiškinys dažniausiai analizuojamas visuomenės struktūros arba socialinės politikos analizės kontekste, nagrinėjami atskiri socialinės nelygybės kaip fenomeno aspektai. Lietuvoje įvairiais socialinio teisingumo ir socialinės nelygybės klausimų aspektais domisi ir socialinius tyrimus atlieka sociologijos, socialinio darbo, ekonomikos ir politologijos sričių mokslininkai: pavyzdžiui, pajamų nelygybę tyrinėja D.Skučienė (2008), Lazutka (2003), R. Lazutka ir A.Poviliūnas (2009); socialinę nelygybę, socialinę atskirtį, socialinę įtrauktį, skurdą – A.Guogis (2004), M. Taljūnaitė (2004), Brazienė ir Gudinskienė (2004), A. Poviliūnas (2007), R.Lazutka (2007a, 2007b); socialinius pokyčius ir gerovę visuomenėje – D. Skučienė (2010), A. Dobryninas, B. Gruževskis, V. Gaidys, A. Poviliūnas, M.P. Šaulauskas, V. Skapcevičius (2000), R.Lazutka ir V.Ivaškaitė-Tamošiūnė (2009), B. Gruževskis ir A. Guogis (2010), Butkevičienė (2012), Morkevičius ir Norkus (2012) ir kiti. Nors visuomenės nuomonės tyrimai Lietuvoje atliekami per dvidešimt nepriklausomybės metų (Gaidys 2009), tačiau gyventojų požiūris į gerovės valstybės vaidmenį, joje vykstančius procesus ir socialinę nelygybę dar yra ganėtinai nauja mokslinių tyrinėjimų sritis (Butkevičienė 2012; Tonkūnaitė 2011), pirma, dėl ribotų valstybės skiriamų lėšų ir akademinų institucijų išteklių tokio pobūdžio tyrimams (Morkevičius ir Norkus 2012: 30), antra, Lietuva, kaip ir kai kurios kitos Rytų ir Vidurio Europos valstybės, palyginti neseniai ėmė dalyvauti Europos socialinio tyrimo, Tarptautinės socialinio tyrimo programos ir kitose tarptautiniu mastu vykdomose apklausose (Morkevičius ir Norkus 2012: 38; ISSP internetinė svetainė, ESS internetinė svetainė). Labiausiai domimasi politikų reitingu, piliečių, kaip rinkėjų, elgesiu, tiriamas pasitikėjimas valstybės institucijomis ar projektų įgyvendinimo efektyvumu (Gaidys 2009). Rinkėjų politines nuostatas tyrinėja R. Žiliukaitė ir A. Ramonaitė (Žiliukaitė 2010; Žiliukaitė ir Ramonaitė 2009; Ramonaitė ir Žiliukaitė 2009; Ramonaitė 2010). Socialinėmis politinėmis vertybėmis, vertybių kaita visuomenėje

domisi R.Žiliukaitė (2008, 2007a, 2007b), A.Ramonaitė tiria požiūrį demokratiją, gerovę (Ramonaitė 2005).

Tuo tarpu Vakarų Europoje ir JAV požiūrio į socialinę nelygybę tyrimai yra išplėtoti ir apima įvairius reiškinių aspektus, pavyzdžiui, tiriama tiek individualių savybių (socialinių – demografinių charakteristikų) įtaka socialinės nelygybės vertinimui (pavyzdžiui, Muuri 2010; Jaeger 2009; Gelissen 2000; Blekesaune ir Quadagno 2003; Sihvo ir Uusitalo 1995; Svallfors 1995, 1996 ir kt.), tiek gerovės režimų įtaka valstybės vaidmens ir atsakomybės socialinėje srityje vertinimui (Esping-Andersen 1990; Svallfors 1997; Larsen 2008; Jakobsen 2011; Arts ir Gelissen 2001 ir kiti), taip pat – kiek visuomenė toleruoja egzistuojančią socialinę nelygybę (Sachweh ir Olafsdottir 2012), kaip skirtingose visuomenėse suvokiama socialinė nelygybė ir kokie požiūriai į socialinę nelygybę dominuoja visuomenėje (Rückert 2008, Hadler 2007; Jacobs 2006; Delhey 2001; Mau 1997a, 1997b; Haller 1988), kaip vertinamas valstybės vaidmuo paskirstant gerovę (Nüchter et al. 2010). Užsienio šalių moksliniai darbai ir lyginamieji empiriniai tyrimai atliekami remiantis tarptautinėmis duomenų bazėmis (pavyzdžiui, Europos Socialiniu tyrimu, Eurobarometru, Europos vertybių tyrimu, Tarptautine socialinių tyrimų programa ir kita). Socialinės nelygybės srityje tyrimus atlieka įvairūs socialinių tyrimų institutai Europoje, pavyzdžiui, Humboldt Center for Social and Political Research, Leibniz ir GESIS (Vokietija), TARKI (Vengrija), ESRI (Airija) bei įvairūs universitetų mokslinių tyrimų centrai. Lietuva, kaip ir kitomis Rytų ir Vidurio Europos šalimis, palyginamuosiuose, požiūrio į gerovės valstybę, socialinę nelygybę, tyrimuose, imta domėtis palyginti neseniai – 2007-aisiais metais atlikta pirmoji, trylika Rytų ir Vidurio Europos šalių apimanti reprezentatyvi gyventojų apklausa, kuri atlikta EUREQUAL („*Social Inequality and Why it Matters for the Economic and Democratic Development of Europe and its Citizens: Post-Communist Central and Eastern Europe in Comparative Perspective*“) projekto vykdymo metu. Projektas finansuotas Europos Komisijos lėšomis, įgyvendinant ES 6-ąją rėminę bendrąją mokslinių tyrimų programą. Projekto iniciatorius – Oksfordo Universitetas (Didžioji Britanija) ir partneriai – 13 Rytų ir Vidurio Europos šalių (Baltarusijos, Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Moldovos, Lenkijos, Rumunijos, Rusijos, Slovakijos ir Ukrainos) universitetų

ir mokslinių tyrimo centrų, tarp jų – ir Vilniaus Universiteto Sociologijos katedra. Šio tyrimo metu surinkti duomenys buvo naudojami rengiant šį disertacinį darbą.

Darbo tikslas – ištirti, kokie veiksniai turi įtakos gyventojų nuomonei vertinant socialinę nelygybę ir nustatyti Rytų ir Vidurio Europos šalyse egzistuojančius požiūrius į socialinę nelygybę.

Darbo objektas – Rytų ir Vidurio Europos šalių – Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Čekijos, Vengrijos – gyventojų nuomonės apie socialinę nelygybę.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros analize apibrėžti socialinės nelygybės sampratas ir socialinės nelygybės matavimo visuomenėje būdus;
2. Remiantis mokslinės literatūros ir užsienio šalių empirinių tyrimų rezultatų analize apibūdinti socialinės nelygybės suvokimą visuomenėje formuojančius veiksnius;
3. Nustatyti, kokie veiksniai Rytų ir Vidurio Europos šalių gyventojų tarpe turi įtakos socialinės nelygybės lygio šalyje vertinimui;
4. Remiantis gyvenimo galimybių ir požiūrių į pajamų skirtumus vertinimu, nustatyti, kokios socialinės nelygybės dimensijos vyrauja Rytų ir Vidurio Europos valstybėse;
5. Atlikti socialinės nelygybės suvokimo Vidurio ir Rytų Europos valstybėse empirinį įvertinimą, remiantis kiekybiniais ir kokybiniais tyrimo metodais.

Disertacijoje ginami teiginiai:

1. Rytų ir Vidurio Europos šalyse pereinamuoju ir integracijos į ES laikotarpiu vykę politiniai, ekonominiai ir socialiniai pokyčiai turėjo įtakos gyventojų požiūrių apie socialinę nelygybę formavimuisi. Tikėtina, kad socialinės nelygybės masto šalyje vertinimas yra glaudžiai susijęs su bendruoju šalies konteksto (demokratijos, rinkos ekonomikos, pajamų skirtumų, korupcijos paplitimo, gyvenimo sąlygų) vertinimu.
2. Socialinės nelygybės paplitimo vertinimas yra susijęs su individualia asmens situacija ir gali būti paaiškinamas remiantis individualiu interesu – manytina, kad socialinės nelygybės paplitimo vertinimas yra susijęs su asmens socialine padėtimi.

3. Socialinė nelygybė – daugiamačis reiškinys, kurio dimensijos skirtingai reiškiasi įvairiose Rytų ir Vidurio Europos visuomenėse. Remiantis gyvenimo galimybių ir požiūrio į pajamų skirtumus ir perskirstymą, vertinimu, galima nustatyti Rytų ir Vidurio Europos visuomenėse vyraujančius požiūrius į socialinę nelygybę.

Siekiant įgyvendinti darbe iškeltą tikslą ir uždavinius, atlikta mokslinės literatūros analizė, siekiant apibrėžti teorinę socialinės nelygybės sampratą, atskleisti socialinės nelygybės visuomenėje matavimo būdus bei apibrėžti veiksnius, turinčius įtakos gyventojų požiūriui į socialinę nelygybę visuomenėje. Kitų autorių ir organizacijų tyrimų apžvalga pasitelkiama siekiant empiriškai įvertinti socialinės nelygybės reiškinio aspektus šių dienų Europos kontekste. Siekiant įgyvendinti darbe iškeltą tikslą ir uždavinius, taip pat taikomi šie *tyrimo metodai*:

- Kiekybinis tyrimas – reprezentatyvios Rytų ir Vidurio Europos gyventojų apklausos duomenų analizė – leidžia atskleisti Rytų ir Vidurio Europos valstybėse vyraujančią požiūrį į socialinę nelygybę, tai yra, šį požiūrį lemiančius veiksnius ir socialinės nelygybės dimensijas.
- Kokybinis tyrimas pasitelktas siekiant papildyti kiekybinio tyrimo rezultatus ir labiau atskleisti galimybių gyvenime svarbą, remiantis migrantų, kilusių iš Rytų ir Vidurio Europos, gyvenimo ir darbo Vakarų Europos gerovės valstybėje (Vokietijoje) patirtimi.

Mokslinis darbo naujumas

Mokslinis darbo naujumas pasireiškia tuo, kad remiantis teorinėmis prielaidomis ir derinant kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus (reprezentatyvios gyventojų apklausos Rytų ir Vidurio Europos valstybėse duomenų analize bei savarankiškai atliktu kokybiniu migrantų, gyvenančių Vokietijoje, tyrimu), išskirti požiūriai į socialinę nelygybę, dominuojantys Rytų ir Vidurio Europos šalių (Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos) visuomenėse. Šiame darbe taip pat identifikuojami veiksniai, turintys įtakos gyventojų socialinės nelygybės lygmens suvokimui tikslinėse Rytų ir Vidurio Europos šalyse. Kaip minėta, pasirinktos tyrimui šalys dar yra mažai tyrinėtos, ir ypač, atliekant tokio pobūdžio tyrimus.

Šis mokslinis darbas sudaro prielaidas suformuluoti rekomendacijas socialinės politikos formuotojams ir praktikams, kuriantiems ir įgyvendinantiems socialinę politiką Rytų ir Vidurio Europos šalyse. Remiantis gyventojų požiūriu, galima išvelgti egzistuojančių sistemų ir įgyvendinamų politikos priemonių vertinimus. Empiriniu tyrimu identifikuoti veiksniai, darantys įtaką gyventojų socialinės nelygybės vertinimui bei šalyse dominuojantys požiūriai į socialinę nelygybę, sudarys galimybes efektyviau valdyti socialinės politikos sprendimų diegimą praktikoje.

Teorinė ir praktinė darbo reikšmė

Disertacijos teorinė reikšmė pasireiškia tuo, kad atlikta teorinė ir lyginamoji empirinių duomenų analizė apie socialinės nelygybės suvokimą Rytų ir Vidurio Europos šalyse (Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Vengrijoje ir Čekijoje) leidžia papildyti šios srities mokslines diskusijas ir tyrinėjimus apie Rytų ir Vidurio Europos gyventojų nuomonei įtaką darančius veiksnius.

Disertacijos medžiaga ir išvados papildo ekspertines žinias apie Lietuvoje ir kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse egzistuojančią socialinę nelygybę ir šiose visuomenėse vyraujančius požiūrius.

Darbo praktinė reikšmė sietina su praktiniu disertacinio darbo rezultatų panaudojimo galimybe:

- Disertacijos medžiaga, atliktos analizės ir apibendrinimai gali būti panaudoti tobulinant Lietuvos bei kitų Rytų ir Vidurio Europos šalių socialines politikas, rengiant su tema susijusius strateginius dokumentus, koncepcijas ir kita.
- Disertacijos medžiaga gali būti naudinga atliekant empirinius tyrimus socialinės nelygybės ir socialinio teisingumo sampratos visuomenėse tyrimus.
- Šios disertacijos metu atlikto tyrimo pavyzdžiu gali būti atlikti analogiški tyrimai tiek kitoms EUREQUAL duomenų bazėje įtrauktoms šalims (pavyzdžiui, tiek Rusijai, Ukrainai, Moldovai ar Ukrainai, tiek naujosioms ES šalims Rumunijai ir Bulgarijai), tiek panaudojant kitas tyrimų duomenų bases, tokiu būdu išplečiant suvokimo apie socialinės nelygybės vertinimą lauką.
- Šios disertacijos medžiaga gali būti naudinga akademinėi bendruomenei, ypač besidominčiais socialinės nelygybės tematika.

Darbo struktūra

Disertacijos struktūrą sudaro įvadas, keturios pagrindinės dalys, išvados ir literatūros sąrašas. Darbo pabaigoje pateikiami priedai.

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjamos socialinės nelygybės teorijos ir samprata bei aptariami socialinės nelygybės matavimo visuomenėje būdai. Vienas jų – visuomenės nuomonės tyrimai, atkleidžiantis galimybę įvertinti vyraujančias socialinės nelygybės sampratas ir veiksnius, turinčius įtakos požiūriui į socialinę nelygybę.

Antroji darbo dalis skirta socialinės nelygybės suvokimą formuojančių veiksnių analizei. Šioje dalyje, remiantis užsienio šalyse atliktų empirinių tyrimų rezultatų analize, atskleidžiami mikro ir makro veiksniai, turintys įtakos gyventojų nuomonei vertinant gerovės valstybę, tai yra, valstybės vaidmenį, pajamų paskirstymą, socialinės nelygybės suvokimą. Šioje dalyje taip pat analizuojamas visuomenės nuomonei įtakos turintis tiriamų Rytų ir Vidurio Europos šalių politinis, socialinis ir ekonominis kontekstas, gerovės valstybių formavimosi veiksniai ir gerovės tipai, išsivystę Rytų ir Vidurio Europos šalyse.

Trečiojoje darbo dalyje pristatoma tyrimo metodika, naudoti kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai, aptariami taikytų metodų privalumai ir trūkumai bei problemos, su kuriomis susidurta tyrimo metu.

Ketvirtoji darbo dalis skirta atliktų tyrimų rezultatų pristatymui, analizei ir apibendrinimui – čia pateikiami Rytų ir Vidurio Europos gyventojų bendros šalies – politinės, ekonominės ir socialinės – situacijos vertinimai, regresijos modelių pagalba nustatytų socialinės nelygybės paplitimo suvokimui įtakos turinčių veiksnių analizė bei faktorinės analizės ir migrantų iš Rytų ir Vidurio Europos patirties analizės pagalba atskleistos vyraujančios socialinės nelygybės dimensijos tiriamose šalyse. Gauti tyrimo rezultatai leidžia suformuoti Rytų ir Vidurio Europos šalyse dominuojančių požiūrių į socialinę nelygybę tendencijas.

Darbo pabaigoje suformuluojamos darbo išvados, pateikiamas naudotų literatūros šaltinių sąrašas bei priedai.

Išvados

Šiuo darbu atskleista, kokie veiksniai turi įtakos Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos gyventojų socialinės nelygybės masto visuomenėje suvokimui ir kokie požiūriai į socialinę nelygybę vyrauja Rytų ir Vidurio Europos valstybėse. Tyrimų rezultatai leidžia teigti, kad ginamieji teiginiai pasitvirtino iš dalies ir, apibendrinant disertacinį darbą, galima formuluoti tokias išvadas:

- Socialinė nelygybė – kiekvienoje visuomenėje egzistuojantis reiškinys, kurio analizė gali remtis skirtingomis stratifikacijos teorijomis, akcentuojančiomis skirtingą socialinės nelygybės aspektą, arba sociologiniu – socialinės tvarkos visuomenėje suvokimo – požiūriu. Šiame darbe buvo remiamasi S.Hradilo socialinės nelygybės apibrėžimu, susijusiu su galimybėmis gyvenime ir socialinė nelygybė apibrėžta kaip ilgalaikė, struktūruota ribota galimybė naudotis „vertingomis gėrybėmis“ (resursais) bei ribota prieiga prie socialinės pozicijos, susijusios su nelygia galia arba įtaka ir iš jos kylančiais ilgalaikiais gyvenimo galimybių apribojimais. Bendrąja prasme, socialinė nelygybė apima pajamų, gerovės, sveikatos, būsto, švietimo nelygybę, nelygybę darbo rinkoje bei su šiomis sritimis susijusį skirtingą gerovės statusą, įgūdžius ir žinias. Šis nelygybių „komplektas“ – tai privalumų ir trūkumų struktūra individų ir jų šeimų gyvenimo galimybėse ir gyvenimo rezultatuose.

- Socialinę nelygybę visuomenėje galima matuoti dviem aspektais. Pirma, tai faktinė nelygybė (egzistuojantis skirtingas išteklių pasiskirstymas visuomenėje), kuri dažniausiai yra išreiškiama įvairiais ekonominiais matais ir indeksais; antra, suvokiama nelygybė, kuri remiasi visuomenės nuomone apie šalyje egzistuojančią socialinę nelygybę. Suvokiamos nelygybės matavimas leidžia įvertinti šalyje egzistuojančią socialinę diferenciaciją, gyventojų elgesį bei visuomenėje egzistuojančius požiūrius į socialinę nelygybę.

- Remiantis užsienio šalių mokslininkų atliktų tyrimų patirtimi, požiūriams įtaką darantys veiksniai buvo suklasifikuoti į nacionalinio (makro) ir individualaus (mikro) lygmens veiksniai. Individualus lygmuo siejamas su asmeninio intereso principu, individualiomis savybėmis (socialinėmis – demografinėmis charakteristikomis) ir vertybinėmis – ideologinėmis nuostatomis. Nacionalinis lygmuo siejamas su makroekonominėmis šalies sąlygomis, institucine gerovės valstybės struktūra, istoriniu,

socialiniu – ekonominiu ir politiniu šalies kontekstu. Šiame darbe tiriami socialinės nelygybės paplitimo vertinimui įtaką darantys veiksniai buvo sugrupuoti į individualius veiksnius (socialines – demografines charakteristikas ir ideologines – vertybines nuostatas) ir subjektyviai vertinamus makro aplinkos įtakotus veiksnius – tai yra, bendrąjį šalies kontekstą – demokratijos ir rinkos ekonomikos veikimo, šalyje egzistuojančių pajamų skirtumų, korupcijos paplitimo ir gyvenimo sąlygų – vertinimą.

- Neigiamai vertinamą bendrąjį – politinį, ekonominį ir socialinį – šalių kontekstą galime sieti su Rytų ir Vidurio Europos šalių gyventojų pereinamojo ir integracijos į ES laikotarpiu vykusių politinių, ekonominių ir socialinių permainų patirtimi ir esama situacija šalyse – gyventojų manymu, gimtosiose Rytų ir Vidurio Europos šalyse egzistuoja per daug socialinės nelygybės, daugiausia socialinės nelygybės visuomenėje pastebi Vengrijos, Lietuvos ir Latvijos gyventojai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad politiniu šalies kontekstu labiausiai patenkinti Estijos gyventojai, o Vengrijos – ypačingai išsiskiria tiek politinio, tiek ekonominio konteksto neigiamu vertinimu.

- Remiantis sudarytų regresijos modelių, skirtų ištirti įvairių veiksnių įtaką socialinės nelygybės vertinimui, rezultatais galime daryti išvadą, kad tirtose Rytų ir Vidurio Europos šalyse (Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Čekijoje ir Vengrijoje) bendrojo šalies konteksto vertinimas glaudžiai susijęs su socialinės nelygybės šalyje paplitimo vertinimu – kuo geriau vertinamas šalies bendras kontekstas, tuo mažiau socialinės nelygybės šalyje pastebima. Nors bendrame Rytų ir Vidurio Europos šalių modelyje nustatyta tiek ekonominio, tiek socialinio, tiek politinio konteksto įtaka socialinės nelygybės vertinimui, tačiau remiantis atskirų šalių rezultatais matyti, kad labiausiai socialinės nelygybės masto vertinimas susijęs su ekonominio konteksto vertinimu (visose šešiose šalyse), taip pat – socialinio (Baltijos šalyse ir Lenkijoje), o politinio konteksto vertinimas socialinės nelygybės vertinimui įtakos turi tik dvejose šalyse (Lenkijoje ir Vengrijoje).

- Individualių veiksnių įtaka socialinės nelygybės paplitimo vertinimui Rytų ir Vidurio Europos šalyse yra fragmentiška. Estijoje socialinės nelygybės paplitimo vertinimui individualūs veiksniai įtakos neturi; šioje visuomenėje socialinės nelygybės paplitimo vertinimas susijęs tik su bendruoju – ekonominio ir socialinio – šalies konteksto vertinimu. Socialinės nelygybės lygio visuomenėje vertinimui Rytų ir Vidurio Europos šalyse ideologinės – vertybinės nuostatos nėra svarbios. Ideologinių nuostatų

(matuotų kairės – dešinės skalėje) svarba pasireiškė bendrame Rytų ir Vidurio Europos modelyje ir atskirai tik Čekijoje, kur labiau kairesnių pažiūrų asmenys linkę šalyje matyti daugiau socialinės nelygybės. Socialinių – demografinių charakteristikų įtaka socialinės nelygybės paplitimo vertinimui yra menka – tik amžius, išsilavinimas ir socialinė grupė turi įtakos socialinės nelygybės vertinimams, tačiau šių veiksnių įtaka pasireiškia skirtingose valstybėse: vyresni Latvijos, Lietuvos ir Lenkijos gyventojai yra linkę matyti daugiau socialinės nelygybės visuomenėje; išsilavinimo veiksnys svarbus Lenkijoje ir Vengrijoje, tačiau šio veiksnio įtaka šalyse skirtinga – Lenkijoje labiau išsilavinę, o Vengrijoje – žemesnio išsilavinimo lygmens asmenys linkę matyti daugiau socialinės nelygybės; socialinės grupės veiksnys socialinės nelygybės vertinimui įtakos turi tik Čekijoje, kur žemesnei socialinei grupei (dirbančių fizinį darbą) priklausantys asmenys labiau vertina šalyje esant daugiau socialinės nelygybės. Atskleista pavienių socialinių – demografinių charakteristikų įtaka nesudaro prielaidų tam tikrų tendencijų formulavimui. Tačiau remdamiesi bendrojo Rytų ir Vidurio Europos šalių modelio rezultatais, galime kelti prielaidą, kad vyresnių gyventojų labiau matoma socialinė nelygybė gali būti siejama su individualiu interesu: asmenine patirtimi ir didesne socialinės nelygybės rizika vyresniame amžiuje.

- Remiantis galimybių gyvenime ir požiūriu į pajamų skirtumus vertinimais, nustatytos Rytų ir Vidurio Europos šalyse egzistuojantys požiūriai į socialinę nelygybę, akcentuojantys skirtingas jos dimensijas: askriptyvinė, funkcionalistinė, nepotistinė, socialinės kilmės, meritokratinė kryptis, tautinio – religinio identiteto bei egalitarinė dimensijos. Šios dimensijos skirtingose Rytų ir Vidurio Europos šalių visuomenės nuomonėse reiškiasi skirtingai.

- Pagrindinė visose tirtose Rytų ir Vidurio Europos šalių visuomenėse vyraujantis požiūris į socialinę nelygybę susijęs su askriptyvine socialinės nelygybės dimensija, reiškiančia, kad socialinė nelygybė atsiranda per sąlygas, kuriose asmenis apibūdinantys bruožai (pavyzdžiui, amžius, lytis, gyvenamoji vietovė ir pan.) turi reikšmę galimybėms gyvenime.

- Požiūrių į socialinę nelygybę Rytų ir Vidurio Europos šalių visuomenėse skirtumai atsiranda analizuojant kitas socialinės nelygybės dimensijas: Estijoje, Lietuvoje ir Čekijoje vyrauja funkcionalistinę socialinės nelygybės dimensiją nusakantis

požiūris, Latvijoje – nepotistinę, o Lenkijoje ir Vengrijoje – mišrią socialinę kilmės – nepotistinę.

- Estijoje, Lietuvoje ir Čekijoje vyraujantis funkcionalistinis požiūris į socialinę nelygybę atskleidžia, kad šiose visuomenėse egzistuoja teigiamas požiūris į pajamų skirtumus, kurie yra būtini šalies ir individualiai gerovei. Tačiau šią visuomenės nuomonę išskirtą socialinės nelygybės dimensiją reikėtų atsargiai interpretuoti kuriant ir įgyvendinant socialinę politiką, kadangi tiek gyventojų vertinimai, tiek statistiniai rodikliai pagrindžia, kad tiriamose šalyse egzistuoja dideli pajamų skirtumai bei didelė socialinė nelygybė. Todėl politiniai sprendimai, susiję su siekiu mažinti socialinę nelygybę, turėtų būti labiau susiję su galimybių (ypač rizikos grupėms) didinimu, nei pajamų skirtumų per socialines išmokas mažinimu.

- Latvijoje vyraujantis nepotistinis, o Lenkijoje ir Vengrijoje – mišrus socialinės kilmės – nepotistinis požiūris į socialinę nelygybę atskleidžia, kad šiose šalyse socialinės nelygybės atsiradimas siejamas su reikalingų socialinių ryšių trūkumu ir šeimos galimybėmis. Galime kelti prielaidą, kad socialinės politikos priemonės, susijusios su socialinės nelygybės mažinimu šiose šalyse, turėtų būti nukreiptos į šeimos instituto stiprinimą tiek pinigėmis, tiek socialinėmis priemonėmis, ypač kreipiant dėmesį į vaikus ir jaunimą, augančius socialinės rizikos ar mažiau galimybių turinčiose šeimose.

- Apibendrinant galime daryti išvadą, kad siekiant mažinti socialinę nelygybę Rytų ir Vidurio Europoje turėtų būti siekiama užtikrinti lygių galimybių principą jau pačios socializacijos pradžioje – kreipiamas didesnis dėmesys kompetencijų ugdymui tiek formalaus švietimo, tiek neformalaus ugdymo metu, bei šeimos instituto stiprinimui. Antra, socialinės politikos priemonės turėtų būti nukreiptos į nelygybių, susijusių su lytimi, amžiumi ir tautine grupe mažinimą bei kreipiamas didesnis dėmesys į regioninę plėtrą.

LITERATŪRA / REFERENCES

1. Arts, Wil, Gelissen, John. 2001. Welfare States, Solidarity and Justice Principles: Does the Type Really Matter? *Acta Sociologica*, 44, 283-299.
2. Blekesaune, Morten, Quadagno, Jill. 2003. Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations. *European Sociological Review*, Vol. 1, No. 5, 415-427.
3. Blekesaune, Morten. 2007. Economic Conditions and Public Attitudes to Welfare Policies. *European Sociological Review*, Volume 23, Number 3, 393-403.
4. Brazienė, Rūta, Gudžinskienė Jūratė. 2004. Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, 50-56.
5. Breznau, Nate. 2010. Economic Equality and Social Welfare: Policy Preferences in Five Nations. *International Journal of Public Opinion Research*, Vol.22, No.4, 458-484.
6. Butkevičienė, Eglė. 2012. Premises for the welfare of society. *Socialiniai mokslai*. Nr. 3 (77), p. 7-16.
7. Dallinger, Ursula. 2010. Public support for redistribution: what explains cross-national differences? *Journal of European Social Policy*, 20(4), 333-349.
8. Delhey, Jan. 2001. *Osteuropa zwischen Marx und Markt – Soziale Ungleichheit und soziales Bewusstsein nach dem Kommunismus*. Hamburg: Krämer.
9. Dobryninas, Aleksandras, Gruževskis, Boguslavas, Gaidys, Vladas, Poviliūnas, Arūnas, Šaulauskas, Marius P., Skapcevičius, Vytautas. 2000. *Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990-1998*, Vilnius, Garnelis.
10. Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Press.
11. EUREQUAL projekto internetinė svetainė, <http://eurequal.politics.ox.ac.uk/>, žiūrėta 2008-2013 m.
12. Gaidys, Vladas. 2009. Visuomenės nuomonės tyrimai besikeičiančioje visuomenėje. *Filosofija. Sociologija*, Lietuvos mokslų akademijos leidykla, T. 20. Nr. 2, 114–121.

13. Gelissen, John. 2000. Popular support for institutionalised solidarity: a comparison between European welfare states. *The International Journal of Social Welfare*, 9, 285-300.
14. Gelissen, John. 2008. European scope-of-government beliefs: the impact of individual, regional and national characteristics, in *Culture and Welfare State*, Oorschot, van Wim, Opielka, Michael, Pfau-Effinger, Birgit (ed.), Edward Elgar Publishing, USA, 247-267.
15. Guogis, Arvydas. 2004. Apie kai kurias socialinės nelygybės formavimosi sąlygas Baltijos Šalyse. *Filosofija. Sociologija*. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, Nr.2, 17-21.
16. Gruževskis, Boguslavas ir Guogis, Arvydas. 2010. Ar reikia kitokio Lietuvos visuomenės socialinės raidos modelio? *Socialinių mokslų studijos*, Mykolo Romerio Universitetas, 3(7), 19–35.
17. Hadler, Markus. 2007. Soziale Ungleichheit im internationalen Vergleich. Ihre Wahrnehmung, ihre Auswirkung und ihre Determinanten, Austria: Forschung und Wissenschaft, Soziologie, Band 4.
18. Haller, Max. 1988. Die Klassenstruktur im sozialen Bewußtsein. Ergebnisse vergleichender Umfrageforschung zu Ungleichheitvorstellungen, in *Kultur und Gesellschaft*, Max Haller/Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny/Wolfgang Zapf (Hrsg.), Campus Verlag Frankfurt/ New York, 447-469.
19. Hasenfeld, Yeheskel ir Rafferty, Jane A. 1989. The Determinants of Public Attitudes toward the Welfare State. *Social Forces*, Vol. 67, No. 4, 1027-1048.
20. Hradil, Stefan. 1987. Die „neuen sozialen Ungleichheiten“ – und wie man mit ihnen (nicht) theoretisch zurechtkommt in *Soziologie der sozialen Ungleichheit. Beiträge zur sozialwissenschaftlichen Forschung*, Giesen, Bernhard; Haferkamp, Hans (Hrsg.), Band 101, Westdeutscher Verlag, 115-144.
21. International social survey programme, <http://www.issp.org/>.
22. Jaeger, Mads Meier. 2006a. Welfare Regimes and Attitudes towards Redistribution: The Regime Hypothesis Revised. *European Sociological Review*, Volume 2, Number 2, 157-170.

23. Jaeger, Mads Meier. 2006b. What Makes People Support Public Responsibility for Welfare Provision: Self-Interest or Political Ideology?: A Longitudinal Approach, *Acta Sociologica*, 49(3), 321-338.
24. Jaeger, Mads Meier. 2009. United but divided: Welfare regimes and the level and variance in public support for redistribution. *European Sociological Review*, 25(6), 723-737.
25. Jacoby, William G. 2006. Value Choices and American Public Opinion. *American Journal of Political Science*, Vol. 50, No. 3, 706–723.
26. Jacobs, Jörg. 2006. Facetten sozialer Ungleichheit – Einstellungen zu Freiheit, Gleichheit und Gerechtigkeit im postkommunistischen Europa, in *Osteuropas Bevölkerung auf dem Weg in die Demokratie*, Pickel, Gert, Pollack, Detlef, Müller, Olaf, Jacobs, Jörg (Hrsg.), VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 97-122.
27. Jakobsen, Tor Georg. 2011. Welfare Attitudes and Social Expenditure: Do Regimes Shape Public Opinion? *Social Indicators Research*, 101, 323-340.
28. Kreckel, Reinhard. 2004. *Politische Soziologie der sozialen Ungleichheit*, 3., überarbeitete und erweiterte Auflage, Campus Verlag Frankfurt/ New York, Germany.
29. Larsen, Christian Albrekt. 2008. The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support. *Comparative Political Studies*, Volume 41, Number 2, 145-168.
30. Lazutka, Romas. 2003. Gyventojų pajamų nelygybė. *Filosofija. Sociologija, Nr. 4*, 22-29.
31. Lazutka, Romas; Poviliūnas, Arūnas. 2009. *Lithuania: Minimum Income Schemes. A Study of National Policies*, European Commission. DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/2009/minimum-income-schemes>
32. Lazutka, Romas. 2007a. Equal Opportunities for Individuals, Groups and Nations in *STEPP (mokslo darbai)*, Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, Nr.4, 45-59.

33. Lazutka, Romas. 2007b. Žmogaus amžius, darbo rinka ir diskriminacija in *Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbovietėje*, Lazutka Romas., Bagdonas Albinas, Žalimienė Laima, Vareikytė Audronė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, 225-311.
34. Lazutka, Romas, Ivaškaitė-Tamošiūnė, Viginta. 2009. Kartų, lyčių ir šeimų gerovės skirtumai in *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*. Vilnius. STI.
35. Loveless, Matthew, Whitefield, Stephen. 2011. Being unequal and seeing inequality: Explaining the political significance of social inequality in new market democracies. *European Journal of Political Research*, 50, 239-266.
36. Mau, Steffen; Verwiebe, Roland. 2009. *Die sozialstruktur Europas*, UVK Verlagsgesellschaft, Konstanz, Germany, 176-202.
37. Mau, Steffen. 1997a. Ungleichheits- und Gerechtigkeitsorientierungen in modernen Wohlfahrtsstaaten. Discussion Paper FS-III 97-401. Berlin: Wissenschaftszentrum, Berlin, <http://bibliothek.wz-berlin.de/pdf/1997/iii97-401.pdf>.
38. Mau, Steffen. 1997b. „Ideologischer Konsens und Dissens im Wohlfahrtsstaat: Zur Binnenvariation von Einstellungen zu sozialer Ungleichheit in Schweden, Großbritannien und der Bundesrepublik Deutschland“, in *Soziale Welt*, 48. Jahrg., H. 1 (1997), p. 17-37.
39. Morkevičius, Vaidas, Norkus, Zenonas. 2012. Šiuolaikinės Lietuvos klasinė struktūra: neovėberiška analizė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2012/1(30), 24-101.
40. Muuri, Anu. 2010. The impact of the use of the social welfare services or social security benefits on attitudes to social welfare policies. *The International Journal of Social Welfare*, 19, 182-193.
41. Nesbit, Tom. 2006. What's the Matter with Social Class? *Adult Education Quarterly*, No 56, 171-187.
42. Nüchter, Oliver, Bieräugel, Roland, Glatzer, Wolfgang, Schmid, Alfons. 2010. Der Sozialstaat im Urteil der Bevölkerung, Frankfurter Reihe „Sozialpolitik und Sozialstruktur“, Band 5, Verlag Barbara Budrich, Opladen und Farmington Hills, MI.
43. Oorschot, van Wim. 2002. Individual motives for contributing to welfare benefits in the Netherlands. *Policy and Politics*, 30 (1), 31-46.

44. Poviliūnas, Arūnas. 2007. *Kova su vaikų skurdu ir vaikų socialinės aprėpties skatinimas. Nacionalinės politikos krypčių tyrimas*, Europos Komisijos užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių direktoratas.
45. Ramonaitė, Ainė, Žiliukaitė, Rūta. 2009. Politinio atstovavimo kokybė Lietuvoje: partijų ir rinkėjų politinių nuostatų atitikimo analizė - Partinės demokratijos pabaiga? *Politinis atstovavimas ir ideologijos*, Vilnius: Versus Aureus, 2009, 90-121
46. Rössel, Jörg. 2009. *Sozialstrukturanalyse. Eine kompakte Einführung*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, Germany.
47. Rückert, Kerstin von. 2008. Einstellungen zu sozialer Ungleichheit und Gerechtigkeit im internationalen Vergleich in Burzan, Nicole. 2008. Quantitative Forschung in der Sozialstrukturanalyse. Anwendungsbeispiele aus methodischer Perspektive, 105-135
48. Sachweh, Patrick; Olafsdottir, Sigrun. 2012. The Welfare State and Equality? Stratification Realities and Aspirations in Three Welfare Regimes. *European Sociological Review*, Volume 28, Number 2, 149-168.
49. Sihvo, Tuire ir Uusitalo, Hannu. 1995. Economic Crises and Support for the Welfare State in Finland 1975-1993. *Acta Sociologica*, Vol. 38, No. 3, 251-262.
50. Skučienė, Daiva. 2008. Pajamų nelygybė Lietuvoje, *Filosofija.Sociologija*, Lietuvos mokslų akademijos leidykla T. 19, Nr. 4, 22-33.
51. Skučienė, Daiva. 2010. Population welfare in Lithuania for the period 1996-2007. *Tiltai.Bridges, Brücken*, 2(51), 49-64.
52. Solga, Heike, Powell, Justin, Berger, Peter A. (Hg.). 2009. *Soziale Ungleichheit. Klassische Texte zur Sozialstrukturanalyse*, Campus Verlag Frankfurt/ New York, Germany.
53. Svallfors, Stefan. 1993a. Dimensions of Inequality: A Comparison of Attitudes in Sweden and Britain. *European Sociological Review*, Vol.9 No.3, Oxford University Press, 267-287.
54. Svallfors, Stefan. 1993b. Policy Regimes and Attitudes to Inequality: A Comparison of Three European Nations, in *Scandinavia in a New Europe*, Boje, Thomas P., Hort, Sven E. Olsson. Scandinavian University Press, 87-133.

55. Svallfors, Stefan. 1995. The End of Class Politics? Structural Cleavages and Attitudes to Swedish Welfare Policies. *Acta Sociologica*, 38, 53-74.
56. Svallfors, Stefan. 1996. National differences in national identities? An introduction to the International Social Survey Programme, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 22, Issue 1, 127-134.
57. Svallfors, Stefan. 1997. Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: A Comparison of Eight Western Nations. *European Sociological Review*, Vol. 13, No. 3, 283-304.
58. Ramonaitė, Ainė. 2005. Gerovė ir parama demokratijai Lietuvoje. *Politologija*. Nr. 2. (38), 69-90.
59. Ramonaitė, Ainė. 2010. Kodėl žmonės nestoja į partijas? Lietuvos gyventojų požiūrio į partinę narystę analizė. *Politologija*, 2, 3-29
60. Taljūnaitė, Meilutė. 2004. Pilietybė ir socialinė atskirtis šiuolaikinėje Europoje. *Filosofija. Sociologija*. 2004. Nr. 4. 46–49.
61. Tonkūnaitė, Agnė. 2011. Socialiniai ir ekonominiai pokyčiai Rytų ir Vidurio Europos šalyse: valstybės vaidmuo. *Viešasis administravimas*, Nr. 4 (32), 55-70.
62. Žiliukaitė, Rūta. 2010. Piliетinių veiklų rizikos ir motyvacija dalyvauti pilietinėse veiklose šiandieninėje Lietuvos visuomenėje. *Sociologija: mintis ir veiksmai*, Nr.2, 116-130.
63. Žiliukaitė, Rūta, Ramonaitė, Ainė. 2009. Vertybinės nuostatos ir rinkėjų balsavimas - Partinės demokratijos pabaiga? *Politinis atstovavimas ir ideologijos*, Vilnius: Versus aureus, 122-157
64. Žiliukaitė, Rūta. 2008. Lietuvos jaunimo socialinės politinės vertybės: savanaudiškumas ir pilietinės veiklos. *Politologija*, 2008 Nr, 2 (50), 3-22.
65. Žiliukaitė, Rūta. 2007a. Lietuvos gyventojų religinė tapatybė ir socialinės-politinės vertybės: skirtumas tarp kartų in *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*, R.Žiliukaitė (sud.), Vilnius: Gervelė, 49-69.
66. Žiliukaitė, Rūta. 2007b. Vertybiniai pokyčiai Lietuvos visuomenėje: nuo tradicinių link sekuliarių – racionalių vertybių. *Sociologija: mintis ir veiksmai*, Nr.1, 116-130.

PUBLIKACIJOS / PUBLICATIONS

1. Tonkūnaitė, Agnė. 2011. Socialiniai ir ekonominiai pokyčiai Rytų ir Vidurio Europos šalyse: valstybės vaidmuo. *Viešasis administravimas*, Nr. 4 (32), 55-70.
// [Social and economical changes in Eastern and Central European countries: the role of the State. *Public administration*, Nr. 4 (32), 55-70].
2. Tonkūnaitė-Thiemann, Agnė. 2012. Migrantai kaip „gerai informuoti piliečiai“: gimtosios šalies visuomenėje vykstančių socialinių reiškinių vertinimas. Kokybinio tyrimo įžvalgos. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, Nr. 6, 97-111.
// [Migrants as „well informed citizens“: the evaluation of social phenomena in native society. Perceptions of qualitative research. *Social theory, empirics, policy and practice*. Nr. 6, 97-111]

PRANEŠIMAI KONFERENCIJOSE IR SEMINARUOSE / PRESENTATIONS IN THE CONFERENCE AND WORKSHOPS

- Pranešimas tema „Kokį vaidmenį turi turėti valstybė? Socialinė nelygybė Rytų ir Vidurio Europoje“ (vokiečių kalba) Berlyno Laisvojo universiteto Sociologijos institute, empirinių socialinių tyrimų koliokviume (vadovas prof. Dr. Jürgen Gerhards), 2011 liepa. // *Presentation „Welche Rolle sollte der Staat haben? Untersuchung, Klassifizierung und Darstellung sozialer Ungleichheit in Ost- und Mitteleuropa“ (in german), in Colloquium for Sociology, FU Berlin, Institute for Sociology, July 2011.*
- Pranešimai doktorantų seminaruose skaityti pristatantys atliekamo tyrimo „Untersuchung, Klassifizierung und Darstellung sozialer Ungleichheit bei Migranten aus Ost- und Mitteleuropa in Deutschland“ rezultatus (vokiečių kalba), Berlyno parlamento stipendijų fondas, 2011 balandis, 2011 rugsėjis. // *Presentations of conducting research „Untersuchung, Klassifizierung und Darstellung sozialer Ungleichheit bei Migranten aus Ost- und Mitteleuropa in*

Deutschland“ in doctoral students seminars at the Berlin House of Representatives, April 2011, September 2011.

- Pranešimas tema „Socialinė nelygybė Rytų ir Vidurio Europoje: kokia ji?“ (anglų kalba), Jungtinėje pasaulinėje Socialinio darbo ir socialinės plėtros konferencijoje Hongkonge (pranešimas publikuotas konferencijos medžiagos rinkinyje), 2010 birželis. // *Presentation „Social Inequality in Eastern and Central Europe: how does it look like?“ at 2010 Joint World Conference on Social Work and Social Development, Hong Kong, June 2010.*
- Dalyvavimas seminare „Grupės procesų moderavimas“, Alice Salomon taikomųjų mokslų universitetas, Berlynas, Vokietija (3 dienos), 2010 sausis. // *Workshop „Moderation the group process“, Alice Salomon Hochschule, Berlin, Germany, January 2010.*
- Pranešimas tema „Socialinė nelygybė Europoje“ Nacionalinėje Lietuvos sociologų konferencijoje, Vilniaus Universitete, pranešimo santrauka patalpinta renginio dalomoje medžiagoje, 2009 lapkritis. // *Presentation „Social inequality in Europe“ at National Conference of Sociology, The University of Vilnius, Lithuania, November 2009.*
- Dalyvavimas seminare „Tyrimo etika socialiniame darbe“ (Šiaurės-Baltijos šalių socialinio darbo doktorantų tinklas 2009-2011), Tampere, Suomijoje (4 dienos), 2009 kovas. // *Workshop „Research ethics in social work“, Nordic-Baltic doctoral students network 2009-2011, Tampere, Finland, March 2009.*
- Dalyvavimas Europos seminaruose Evangeliškoje Drezdeno socialinio darbo mokykloje socialinio darbo ir socialinės politikos temomis, kasmet nuo 2003, spalio – lapkričio mėn. // *Social work and social policy workshops an Higher School of Social Work in Dresden, Germany, annually from 2003.*

Informacija apie autorę

Agnė Tonkūnaitė-Thiemann – 2003 metais baigė Vilniaus Universiteto socialinio darbo krypties studijas ir įgijo bakalauro laipsnį; 2004 metais Merseburgo taikomųjų mokslų universitete įgijo socialinio darbo / socialinės politikos magistro laipsnį, o 2007 – 2012 m. VU Filosofijos fakulteto sociologijos krypties doktorantė.

2009 m. gruodžio – vasario mėn. Agnė Tonkūnaitė-Thiemann stažavosi Europos socialinio darbo institute prie Alice Salomon aukštosios mokyklos Berlyne (Vokietijoje). 2010-2011 m.m. autorė gavo Berlyno Parlamento stipendiją ir stažavosi Laisvojo Berlyno Universitete, Sociologijos Institute.

Nuo 2007 m. autorė dirba privačioje konsultacijų ir tyrimų įmonėje.

Information about the author

Agnė Tonkūnaitė-Thiemann – in 2003 – Vilnius University, bachelor of social work; in 2004 – Merseburg University of Applied Sciences, master’s degree in social work/social policy. In 2007–2012 – VU Faculty of Philosophy, doctoral studies in sociology.

In December – February 2009, Agnė Tonkūnaitė-Thiemann attended internship at the European Institute for Social Work at Alice Salomon University in Berlin (Germany), in 2010 – 2011 the author was granted the scholarship of Study Foundation of the Berlin House of Representatives and attended the internship at the Institute of Sociology of FU Berlin.

From 2007 the author has been working for the private company of consulting and research.